

GYTS | ГЛОБАЛЬНЕ ОПИТУВАННЯ МОЛОДІ ЩОДО ТЮТЮНУ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ УКРАЇНА 2023 РІК

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Глобальне опитування молоді щодо тютюну (GYTS), що є складовою Глобальної системи спостереження за тютюном (GTSS), є стандартизованим опитуванням, яке проводиться в школах у всьому світі з метою систематичного моніторингу вживання тютюну (куріння та вживання бездимних тютюнових виробів) серед молоді та відстеження ключових показників контролю над тютюном.

GYTS — це міжгалузеве, репрезентативне для всієї країни опитування, яке проводиться серед учнів, як правило, віком від 13 до 15 рр., хоча до нього також включаються всі учні віком від 11 до 17 рр., які були присутні в день опитування. Класи ретельно відбираються, щоб забезпечити достатню вибірку учнів віком 13–15 рр., але всі учні відібраних класів мають право взяти участь в опитуванні, незалежно від віку.

В Україні опитування проводиться за стандартизованою глобальною методологією, що включає двоступеневу стратифіковану кластерну вибірку. Школи відбираються з імовірністю, пропорційною чисельності учнів. Класи в обраних школах відбираються випадковим чином.

Учні заповнюють анонімну паперову анкету, яка включає основний набір питань та додаткові модулі, що можуть бути адаптовані до потреб країни. Анкета охоплює такі теми:

- Вживання тютюну (для куріння та бездимного);
- Припинення вживання;
- Вторинний дим, реклама та просування тютюнових виробів, а також антитютюнова інформація;
- Доступність та наявність тютюнових виробів; та
- Знання та ставлення щодо вживання тютюну.

В Україні GYTS було вперше проведено у 2005 році, а потім повторно у 2011, 2017 та 2023 роках Бюро ВООЗ в Україні за технічної підтримки Європейського регіонального бюро ВООЗ та Центру контролю та профілактики захворювань США у співпраці з Міністерством охорони здоров'я та Міністерством освіти і науки України, ЦГЗ. Перші три раунди були проведені Інститутом громадського здоров'я імені О. Марзєєва Національної академії медичних наук України. Раунд 2023 року був проведений Українським інститутом соціальних досліджень імені О. Яременка за експертної підтримки щодо аналізу даних Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України.

Усі опитування проводилися за однаковою стандартизованою методологією та надали дані, репрезентативні для всієї країни. Однак дані з Автономної Республіки Крим, міста Севастополь та окремих районів Донецької та Луганської областей – територій, тимчасово окупованих та невідконтрольних уряду України – були виключені з опитувань 2017 та 2023 років. Для порівняння результати 2005 та 2011 років були перераховані відповідно до географічного охоплення опитувань 2017 та 2023 років. Для отримання додаткової інформації, будь ласка, зверніться до інформаційних бюлетенів за результатами 2005, 2011, 2017 та 2023 років.

Цей Факт-лист присвячений відповідям молодих людей віком 13–15 рр., які взяли участь в опитуванні, 6579 учнів (загальний рівень відповідей – 72,4 %) у 2005 році, 3550 учнів (рівень відповідей – 91,6 %) у 2011 році, 3040 учнів (рівень відповідей – 81,6 %) у 2017 році та 3316 учнів (рівень відповідей – 69,3 %) у 2023 році.

GYTS підтримує Україну у виконанні її зобов'язань за Рамковою конвенцією ВООЗ із боротьби проти тютюну (РКБТ) шляхом збору порівнянних даних, що мають значення для формування політики. Результати опитування допомагають інформувати, розробляти, впроваджувати та оцінювати національні програми контролю над тютюном, особливо ті, що спрямовані на молодь, з використанням принципів ініціативи ВООЗ MPOWER щодо тютюну*.

З 2005 року Україна досягла значного прогресу у зниженні поширеності куріння завдяки впровадженню ключових положень РКБТ, зокрема:

- Забороні куріння в громадських місцях
- Забороні на рекламу, спонсорство та просування тютюну
- Впровадженню графічних попереджень на упаковках тютюнових виробів
- Регулярному підвищенню податків на тютюнові вироби.

Ці зусилля сприяли зниженню рівня вживання тютюну як серед молоді, так і серед населення в цілому. Найбільш значні зміни показників споживання тютюну серед молоді віком 13–15 рр. у період з 2005 по 2023 рік наведено в розділі «Основні висновки».

Основні результати GYTS 2023 р.

Вживання тютюну
17,6% учнів, 18,9% хлопців і 15,9% дівчат є теперішніми споживачами будь-яких тютюнових виробів (включаючи тютюнові вироби для нагрівання).
14,4% учнів, 15,8% хлопців і 12,9% дівчат є теперішніми курцями тютюну.
12,3% учнів, 14,0% хлопців та 10,6% дівчат на даний момент курять сигарети.
6,9% учнів, 7,7% хлопців та 5,8% дівчат на даний момент вживають тютюнові вироби для нагрівання.
5,1% учнів, 6,8% хлопців та 3,5% дівчат є теперішніми споживачами бездимного тютюну.
Електронні сигарети
19,6% учнів, 18,4% хлопців і 20,7% дівчат є теперішніми споживачами електронних сигарет.
Припинення вживання
Майже п'ять із 10 (49,7%) учнів, які на даний момент курять тютюн, намагалися кинути курити протягом останніх 12 місяців.
Майже п'ять із 10 (47,1%) учнів, які на даний момент курять тютюн, хотіли б кинути курити зараз.
Вторинний тютюновий дим
24,9% учнів піддавалися впливу тютюнового диму вдома.
36,2% учнів піддавалися впливу тютюнового диму в закритих громадських місцях.
Доступ та доступність
30,6% учнів, які на даний момент курять сигарети, купували сигарети в магазині, супермаркеті, на заправній станції, у вуличного продавця, в кіоску, кафе, барі або ресторані.
Серед учнів, які на даний момент курять сигарети і намагалися купити сигарети, 47,3% не були позбавлені можливості купити сигарети через свій вік.
Реклама та просування
Більше шести з десяти (61,9%) учнів помітили антитютюнові повідомлення в засобах масової інформації.
Майже п'ять з десяти (49,5%) учнів помітили рекламу або просування тютюнових виробів у місцях продажу.
Майже кожен десятий (8,3%) учень мав при собі предмет з логотипом тютюнової марки.
Знання та ставлення
47,6% учнів однозначно вважали, що куріння інших людей є шкідливим для них.
81,8% учнів висловилися за заборону куріння в закритих громадських місцях.

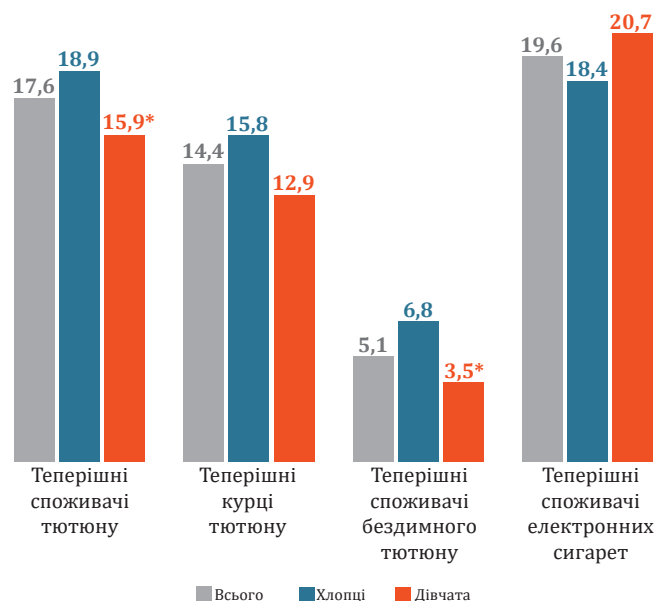
* MPOWER. World Health Organization; 2025 (<https://www.who.int/initiatives/mpower>).

Вживання тютюну			
Вживання будь-якого тютюну (для куріння, нагрівання та/або бездимного)	Всього (%)	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Теперішні споживачі тютюну ¹	17,6	18,9	15,9*
Коли-небудь вживали тютюн ²	41,5	44,4	38,3*
Тютюн для куріння			
Теперішні курці тютюну ³	14,4	15,8	12,9
Теперішні курці сигарет ⁴	12,3	14,0	10,6*
Часті курці сигарет ⁵	4,2	5,4	2,8*
Теперішні курці інших тютюнових виробів ⁶	7,3	7,9	6,6
Коли-небудь курили тютюн ⁷	38,2	40,7	35,3*
Коли-небудь курили сигарети ⁸	34,6	37,9	31,0*
Коли-небудь курили інші тютюнові вироби ⁹	21,7	23,1	19,9
Тютюнові вироби для нагрівання			
Тютюнові вироби для нагрівання ¹⁰	6,9	7,7	5,8*
Коли-небудь вживали тютюнові вироби для нагрівання ¹¹	16,7	18,6	14,2*
Бездимний тютюн			
Теперішні споживачі бездимного тютюну ¹²	5,1	6,8	3,5*
Коли-небудь вживали бездимний тютюн ¹³	9,1	11,6	6,5*
Нікотинові паучі (подушечки)			
Теперішні споживачі нікотинових паучів ¹⁴	2,9	3,8	1,7*
Коли-небудь пробували споживати нікотинові паучі ¹⁵	7,0	8,5	5,3*
Електронні сигарети			
Теперішні споживачі електронних сигарет ¹⁶	19,6	18,4	20,7
Коли-небудь споживали електронні сигарети ¹⁷	45,9	45,0	46,6
Відмова від куріння			
Теперішні курці тютюну, які намагалися припинити куріння протягом останніх 12 місяців	49,7	44,8	56,1
Теперішні курці тютюну, які хочуть припинити куріння зараз	47,1	42,8	54,2
Теперішні курці тютюну, які думають, що зможуть припинити куріння, якщо захочуть	78,7	76,4	82,6
Вторинний тютюновий дим			
Вплив тютюнового диму вдома ¹⁸	24,9	25,3	24,2
Вплив тютюнового диму всередині закритих громадських місць ¹⁸	36,2	34,7	37,3
Вплив тютюнового диму в будь-якому відкритому громадському місці ¹⁸	44,2	40,8	47,4*
Учні, які бачили когось, хто курав у будівлі школи або на території школи ¹⁹	38,3	41,0	35,9*
Доступ та доступність			
Теперішні курці сигарет, які купували сигарети в магазині, супермаркеті, на заправній станції, у вуличного продавця, в кіоску, кафе, барі або ресторані ²⁰	30,6	30,5	29,8
Теперішні курці сигарет, яким не було відмовлено у продажу сигарет через їхній вік ²¹	47,3	45,7	46,8
Теперішні курці сигарет, які купували сигарети поштучно ²²	17,5	15,1	23,1

Реклама та просування			
	Всього (%)	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Реклама та просування тютюну			
Учні, які помітили рекламу або акції на тютюнові вироби в місцях продажу ²³	49,5	49,4	49,1
Учні, які бачили, як хтось вживає тютюн по телевізору, у відеореєстраціях або фільмах ²⁴	15,7	15,4	15,8
Учні, які мали при собі предмети з логотипом тютюнової марки	8,3	8,7	7,7
Антитютюнова реклама та просування			
Учні, які помітили антитютюнові повідомлення в ЗМІ ¹⁹	61,9	60,0	63,6*
Учні, які помітили антитютюнові повідомлення під час спортивних або громадських заходів ²⁵	38,3	37,8	38,1
Теперішні курці тютюну, які думали про те, щоб припинити куріння через попередження на упаковках ²⁶	21,6	22,5	20,9
Учні, яких протягом останніх 12 місяців у школі навчали про шкоду вживання тютюну	44,4	45,4	43,4

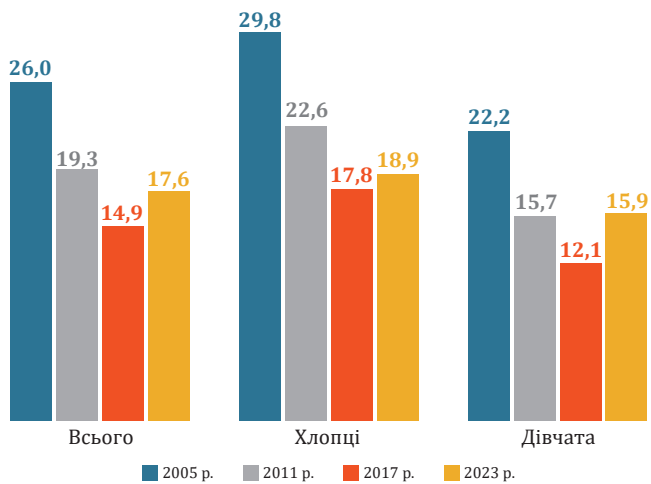
Знання та ставлення			
	Всього (%)	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Учні, які вважали, що куріння тютюну допомагає людям почуватися комфортніше на святах, вечірках та світських заходах	28,5	28,7	28,3
Учні, які були впевнені, що куріння інших людей шкідливе для них	47,6	48,4	46,6
Учні, які висловилися за заборону куріння в закритих громадських місцях	81,8	80,5	83,1
Учні, які висловилися за заборону куріння у відкритих громадських місцях	70,1	72,2	68,5

Таблиця 1. Теперішнє вживання тютюнових та нікотинових виробів серед учнів віком 13–15 рр., Україна, 2023 рік

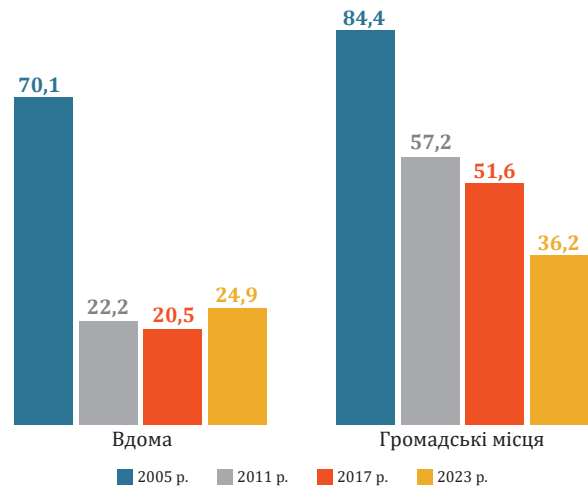

*Статистично значущі відмінності за статтю, p<0,05.

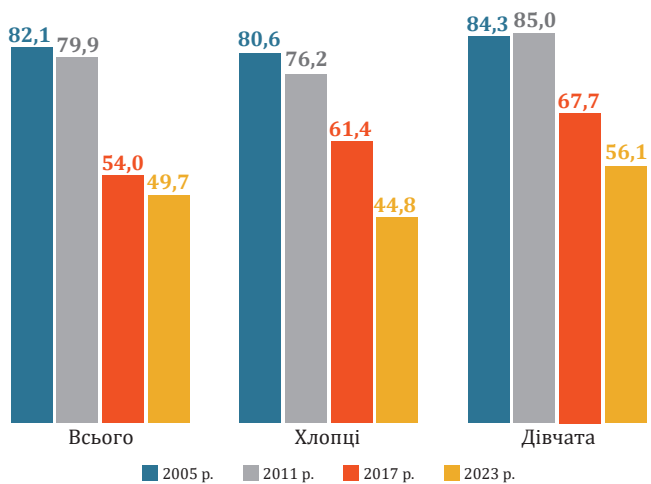
m Поширеність (%) теперішнього вживання тютюну²⁷ за статтю, GYTS Україна 2005, 2011, 2017 і 2023 рр.

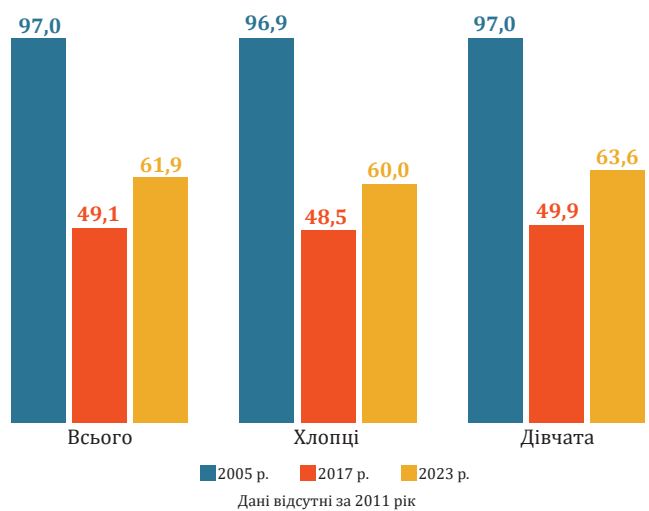
p Учні²⁸ (%), які піддавалися впливу тютюнового диму вдома або в будь-яких закритих громадських місцях^{29,30}, GYTS Україна 2005, 2011, 2017 і 2023 рр.

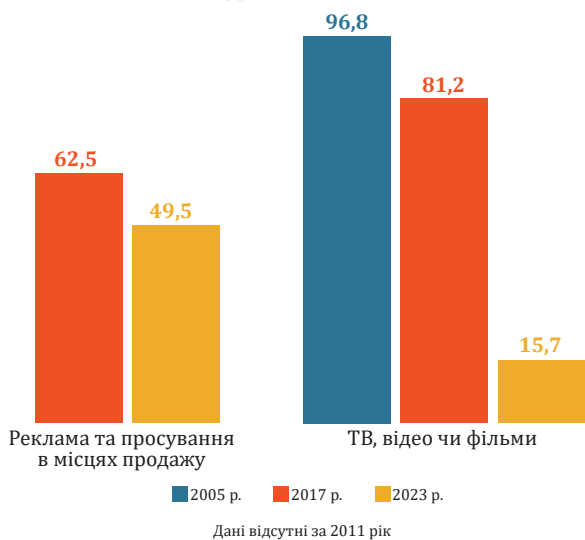
o Поширеність (%) спроб кинути курити серед осіб, які є теперішніми курцями³¹ тютюну за статтю, GYTS Україна 2005, 2011, 2017 і 2023 рр.

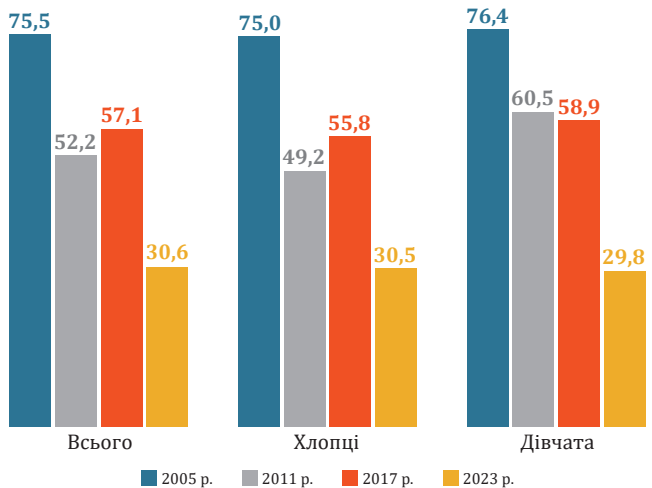
w Учні (%) які помічали тютюнові повідомлення³² у медіа за статтю, GYTS Україна 2005, 2017 і 2023 рр.

e Учні²⁸ (%), які помітили рекламу або просування тютюну в місцях продажу або які бачили, як хтось вживає тютюн по телевізору, у відеороликах або фільмах, GYTS Україна 2005, 2017 і 2023 рр.

r Теперішні курці сигарет (%) які купували сигарети у магазині³³ за статтю, GYTS Україна 2005, 2011, 2017 і 2023 рр.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Поширеність вживання тютюну серед учнів зменшилася з 26,0% у 2005 р. до 14,9% у 2017 р. Однак у 2023 р. вона дещо зросла до 17,6%

Поширеність теперішнього куріння сигарет серед підлітків значно знизилася з 24,0% у 2005 р. до 9,2% у 2017 р., а потім до 12,3% у 2023 р., тоді як поширеність куріння тютюну, вперше оцінена у 2017 р. на рівні 13,5%, залишилася відносно стабільною на рівні 14,4% у 2023 р.

Поширеність поточного вживання електронних сигарет залишалася високою на рівні 19,6% у 2023 р. порівняно з 18,4% у 2017 р., коли ці дані були зібрані вперше.

Поширеність теперішнього вживання бездимного тютюну зросла з 1,5% у 2005 р. до 3,1% у 2017 р., а до 2023 р. — до 5,1%, що свідчить про постійне зростання вживання альтернативних тютюнових виробів.

Відсоток учнів, які піддаються пасивному курінню вдома, значно зменшився з 70,1% у 2005 р. до 20,5% у 2017 р., але дещо зріс до 24,9% у 2023 р.

Вплив тютюнового диму в закритих громадських місцях зменшився з 84,4% у 2005 р. до 51,6% у 2017 р. і далі зменшився до 36,2% у 2023 р.

Відсоток учнів, які в даний час вживають тютюн, але хотіли б кинути курити, зменшився з 74,5% у 2005 р. до 62,3% у 2017 р., а у 2023 р. знизився до 47,1%.

Відсоток учнів, які на даний момент курять сигарети і яким не відмовляють у їх купівлі через вік, зменшився з 64,1% у 2005 р. до 46,3% у 2017 р., і до 2023 р. практично не змінився (47,3%).

Відсоток молоді, яка помітила рекламу або просування тютюнових виробів у місцях продажу, зменшився з 62,5% у 2017 р. до 49,5% у 2023 р.

Відсоток учнів, які розглядали можливість відмови від куріння через застереження на упаковці, зменшився з 26,8% у 2017 р. до 21,6% у 2023 р., що свідчить про незначне зниження впливу застережень на наміри відмовитися від куріння.

Відсоток учнів, які помітили людей, що вживають тютюнові вироби в телевізійних програмах, відеороликах або фільмах, зменшився з 96,8% у 2005 р. до 81,2% у 2017 р., а потім різко знизився до 15,7% у 2023 р.

Відсоток підлітків, які помітили антитютюнові повідомлення в ЗМІ, значно зменшився з 97,0% у 2005 р. до 49,1% у 2017 р., але знову зріс до 61,9% у 2023 р.

Відсоток учнів, які однозначно вважали, що куріння інших людей є шкідливим для них, значно зріс з 41,5% у 2005 р. до 66,3% у 2017 р., але потім знизився до 47,6% у 2023 р.

Відсоток підлітків, які повідомили, що в школі їх навчали про шкоду вживання тютюну, зменшився з 86,7% у 2005 р. до 52,3% у 2017 р. і продовжував знижуватися до 44,4% у 2023 р.

Відсоток учнів, які бачили, як хтось курить на території школи, зменшився з 55,0% у 2017 р. до 38,3% у 2023 р.

ВИСНОВКИ

Хоча Україна досягла значного прогресу у зниженні поширеності куріння серед молоді (сигарет та тютюнових виробів) та пасивного куріння, помітне зростання вживання бездимного тютюну та тютюнових виробів для нагрівання, а також стійка висока схильність до куріння серед некурців свідчать про появу нових викликів.

Вживання електронних сигарет залишається проблемою, що вимагає невідкладного впровадження прийнятих регуляторних заходів для запобігання початку вживання електронних сигарет серед молоді та одночасного вживання електронних сигарет та інших тютюнових виробів.

Хоча доступність сигарет для неповнолітніх зменшилася, майже половина молодих курців все ще може купити сигарети без перешкод, що підкреслює необхідність більш суворого дотримання законів про продаж тютюнових виробів.

Різке скорочення кількості реклами тютюнових виробів на телебаченні та в кіно є значним досягненням у сфері громадського здоров'я, але необхідний постійний моніторинг та посилення контролю за лазівками в законодавстві щодо реклами.

Необхідно посилити зусилля з просвіти щодо шкоди тютюну в школах.

У 2022-2023 рр. Україна прийняла та ввела в дію низку комплексних заходів з боротьби проти тютюну, зокрема нові графічні попередження про шкоду для здоров'я на тютюнових výroбах, заборону ароматизованих сигарет та обмеження маркетингу й продажу електронних сигарет. Паралельно з цим продовжувалося підвищення податків на тютюн у рамках довгострокової фінансової політики.

Однак вплив цих законодавчих заходів може бути послаблений складним надзвичайним станом та гуманітарною кризою, що виникли внаслідок триваючої війни.

Подальше інвестування в освітні програми, спрямовані на молоді, кампанії в засобах масової інформації та послуги з підтримки у відмові від куріння матимуть значення для збереження досягнутого прогресу та подальшого скорочення вживання тютюну серед молоді в Україні.

Четвертий раунд GYTS у 2023 році був спільно профінансований Європейським Союзом та Фондом CDC

- 1 Курили сигарети, курили інші види тютюну та/або вживали бездимний тютюн у будь-який час протягом останніх 30 днів.
- 2 Коли-небудь курили тютюн і/або вживали бездимний тютюн.
- 3 Курили сигарети або інший вид тютюну у будь-який час протягом останніх 30 днів.
- 4 Курили сигарети у будь-який останніх 30 днів.
- 5 Курили сигарети протягом 20 днів або більше протягом останніх 30 днів.
- 6 Курили тютюн інший ніж сигарети у будь-який час протягом останніх 30 днів.
- 7 Коли-небудь курили сигарети або інший тип тютюну, навіть одну або дві тяги.
- 8 Коли-небудь курили сигарети, навіть одну або дві тяги.
- 9 Коли-небудь курили тютюн інший ніж сигарети, навіть одну або дві тяги.
- 10 Вживали тютюнові вироби для нагрівання у будь-який час протягом останніх 30 днів.
- 11 Коли-небудь вживали тютюнові вироби для нагрівання.
- 12 Вживали бездимний тютюн у будь-який час протягом останніх 30 днів.
- 13 Коли-небудь вживали бездимний тютюн
- 14 Вживали нікотинові пацуні у будь-який час протягом останніх 30 днів.
- 15 Коли-небудь пробували нікотинові пацуні.
- 16 Вживали електронні сигарети у будь-який час протягом останніх 30 днів. Теперішнє вживання електронних сигарет оцінюється окремо від сигарет, інших тютюнових виробів для куріння, бездимних тютюнових виробів та тютюнових виробів для нагрівання, і не включається до теперішнього визначення теперішнього вживання будь-яких тютюнових виробів.
- 17 Коли-небудь вживали електронні сигарети протягом життя.
- 18 Протягом останніх 7 днів.
- 19 Протягом останніх 30 днів.
- 20 Місце, в якому теперішні курці купували сигарети востаннє за останні 30 днів.
- 21 Серед тих, хто намагався купити сигарети протягом останніх 30 днів.

- 22 На основі останньої покупки, серед тих, хто купував сигарети протягом останніх 30 днів.
- 23 Серед тих, хто відвідав торгові точки протягом останніх 30 днів.
- 24 Серед тих, хто дивився телевізор, відео або фільми протягом останніх 30 днів.
- 25 Серед тих, хто відвідував спортивні або громадські заходи протягом останніх 30 днів.
- 26 Серед тих, хто помітив попереджувальні написи на пачках сигарет протягом останніх 30 днів.
- 27 Курили сигарети, інші види тютюну та/або вживали бездимний тютюн будь-коли протягом останніх 30 днів.
- 28 Статистично значущої різниці за статтю немає, тому це включає як чоловіків, так і жінок.
- 29 Протягом останніх 7 днів.
- 30 До 2011 року: громадські місця.
- 31 2005, 2011 рр.: Серед осіб, які в даний час курять сигарети/2017, 2023 рр.: Серед осіб, які тепер курять тютюн
- 32 Включає повідомлення в засобах масової інформації на телебаченні, радіо, в Інтернеті, на білбордах, плакатах, в газетах, журналах або фільмах.
- 33 Місце (магазин, крамниця, вуличний продавець або кіоск), де особи, які тепер курять сигарети, купували сигарети востаннє за останні 30 днів.

Примітки:

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну

дані зважені таким чином, щоб бути репрезентативними для всіх учнів віком 13–15 рр., які навчаються в школі. Відсотки відображають поширеність кожного показника в кожній групі, а не розподіл між групами.

Якщо статистичні дані за певний рік не наведено, це означає, що за цей період дані не збиралися або не були доступні.